

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIVNA AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

ANDRA BANDET

ÖSTERGÖTLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AV

ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1911
[111410]

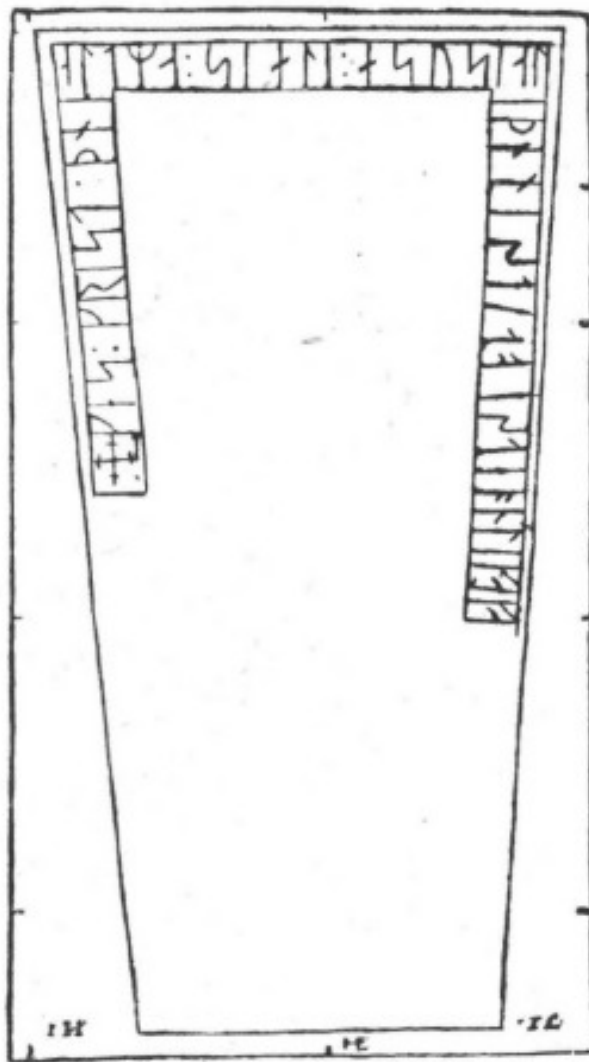
49. Rogslösa kyrkogård, Dals hd.

Pl. XVIII. Fig. 1. (B. 920.)

Litteratur: B. 920; L. 1686; W. 186; *Ransakn.* 1667—84, teckning; Broocman, *Beskr. öfver Östergötland* 2, s. 643; Stephens, *ONRM.* III, s. 331 f.; S. Bugge, *Runverser* s. 301 i *ATS.* X.

I *Ransakning* yttras om denna runsten: »Uth på kyrkiogården recta vester ifrån wapnhuuszdören är belägen een steen öfwer thet lägerställe, som kommer storgården i Häseleby till».

1. Ög. 49. Rogslösa (B. 920).

Redan Broocman uppgiver, att denna runsten är förstörd; B. 920 är alltså enda källan för vår kunskap om densamma.

Runstenens form påminner om Ög. 35 Fornåsa och Ög. 39 Skeppsås, i det dess ena ända är bredare än den andra, och den kan med säkerhet antagas hava varit en kalkhäll.

Enligt gravstensskalan i Bautil har stenen varit 2,48 m lång, 1,34 m bred i storändan och 90 cm bred i lilländan.

Runorna stå med foten inåt stenen och läsas alltså bäst från lilländan.

Inskriftens början upptager icke fullt den hälften av vänstra långsidan, som är närmast storändan, mitten av inskriften står utefter storändan och slutet på något mer än hälften av högra långsidan. Även denna inskrift är alltså osymmetriskt anordnad liksom Ög. 35 och 39.

Inskriften börjar med ett likarmat kors, vars armar äro småkors, och innehåller därpå enligt B. 920 efter Bugges läsning följande runor:

Vänstra långsidan: **ges : krist : þæn** Storändan: **altma : siæli : æsu sial** Högra långsidan: **ipænistito : istennlikaka**

Den runa **þ**, som återgivits med **æ**, är vänderuna, alltså **þ**, uti **þæn**, **lipæn**; vänderuna är ock **s** uti de båda **is**. Uti **ipæn** har **n** nästan samma utseende som det föregående **æ**, alltså **þ**, men med kännestreckets högre upp; runan synes därför snarare vara en felläsning av **þ** **l** än av **þ** **n**. Uti **to** har **t** kännestreckets nedom stavens topp; det är alltså något osäkert, om runan varit **1 t**; L. 1686 och Stephens läsa runan som **1 a**, vartill kännestreckets åter sitter för högt.

Stephens *ONRM*, III, s. 332 finner uti inskriftens början två verser, vilket godkännes av Bugge, som transskriberar och översätter dem på följande sätt:

<i>Ges-Krist þæn alt má</i>	»Jesus Krist, som alt formaar,
<i>siæli Æsu si á</i>	se paa (se til) Æsas Sjæl».

Bugge anser dock **siæli** vara felristning för **siæll**, vilken förmodan kunde stödjas av **shallum** Ög. 39. För bruket av verbet 'se' i betydelsen 'beskydda' har Stephens *ONRM*, II, s. 736 anfört jämförliga uttryck i medelengelska: *Jhesu him save ant see!*; *God yow se!*; *God loke the!*; *God þe mot loke!*, och det vore ju tänkbart, att samma uttryckssätt inkommit i fsv. med de engelska missionärer, som kristnade vårt land.

Av det följande ger Stephens en språkligt omöjlig tydning, av vilken Bugge upptager tolkningen av **lipæn is** 'gången är', transskriberar:

liðæn is dít á,
is sténn liggar á

och översätter: »den er vandret bort did (til Jesus Krist), hvem Stenen ligger (er lagt) paa». Bugge förmodar alltså, att **tito**, **likaka** äro fellästa för **tita**, **likara** eller **ligara**, och tolkar **ligar** som 3 sing. pres. *liggr* med hjälpvokal. Bugge påpekar, att alla verserna rimma och att om vi för **siæli** insätta det enstaviga *siæll*, så äro alla fyra verserna femstaviga, i det *liggar* uppfattas som tvåstavigt.

Att **is** brukas för 'är' och 'som', finner Bugge med skäl överraskande i denna inskrift, som han förmodar vara från omkring år 1200, och förklarar detta förhållande bero på efterlikning av äldre inskrifters språkform samt anför som motstycke därtill, att 'var' finnes skrivet **bas** på en sen norsk gravsten från Stören, Søndre Trondhjems amt.

Det förefaller dock så betänkligt, att antaga **is** brukat för 'är' och 'som' i en så sen inskrift, som denna måste vara, att därigenom hela den av Bugge givna tydningen blir tvivelaktig, helst som enligt antikvarien O. Janse gravstenar av denna form tillhöra 1200-talet och 1300-talet.

Denna Bugges tydning ger dock även rum för andra tvivel utom dem, som röra läsningen av runorna och ovan anförts.

Storändans inskrift slutar med **sial**, vilket är just den form, som ordet 'själ' har Ög. 35 och 39, och man tvingas då att även här tolka denna rungrupp sålunda. Detta ord bör föregås av ett personnamn i gen., och jag tolkar alltså med Stephens och Bugge **æsu** som ett sådant. Isl. *Æsa* anföres av Lind, *Norsk-isl. dopnamn*, under *Ása*. Satsens verb söker man då i **siæli**, som har formen av 3 sing. pres. konj., men något verb, som normalt har denna form, finnes icke. Ett verb med passande betydelse är isl. *sæla* (1d) 'gjøre lykkelig, velsigne', Fritzner², fsv. *sæla* (-*adhe*). Det är möjligt, att detta verb kunnat skrivas **siæla* såsom adj. fsv. *sæl* även skrives *siæl* och ofta annars *i* blir inskjutet efter *s* utan regel, se Noreen, *Altschwed. Gr.* § 328, 2, c.

I högra långsidans inskrift är **stenn** tydligen ordet 'sten'. I en så ung inskrift, som denna uppenbarligen är, får dess **s** säkerligen icke dubbelläsas, Bugges antagande av det relativa **is** blir alltså även av denna grund mindre sannolikt, och det **i**, som står framför **stenn**, är följaktligen prep. 'i'. Det synes då, som denna sista sats: **istennlikaka** skulle kunna transskriberas sålunda: *i stēn lik ā gā* och översättas: 'in i stenen (stenkistan l. den murade graven) har liket att gå'. Fsv. *ægha* brukas i betydelsen 'skola, vara skyldig (att göra något)' såväl med som utan *at* framför en följande infinitiv, se Schlyter, *Ordbok*, *ægha*.

Ordet före denna sista sats ser ut att vara **to** 'dog', vilket ock förefaller troligt, om sista satsen antyder begravningen. Den föregående delen av satsen kan jag icke tyda. På teckningen i *Ransakn.* läses runan † (**n** i **lipæn**) som † **l**, vilken läsning bättre motsvarar bistreckets plats. Läsningen **i pæ listi**, fsv. *i pæ listi*, giver dock ingen passande mening, om icke **list** skulle kunna höra till fsv. *lȳst* f. 'kungörande, lysning' och beteckna det föregående som kyrkans förkunnelse, jfr fsv. *thu lysir gudz signilse ower them; viuste ok liuste sannan wægh til himerikis port*, Söderwall, *Ordbok*. Ristningen **i pn list i to** vore då att läsa *i pæ lyst i dō* 'i denna förkunnelse dog hon (i)', det andra *i* adv. Dat. sing. fem. *pæ*, VGLI, Söderwall, *Ordbok*. Denna tydning är dock osäker.

Även med den föreslagna nya tydningen är inskriften måhända rimmad:

Gēs(us) Krist pæn alt mā
siæli Æsu siæl
i pæ lȳst i dō,
i stēn lik ā gā.

Rimmen äro visserligen blott assonanser, men sådana ersätta ofta rimmen i fsv. poesi, t. ex. Hert. Fredr. *ridha : blifua; ganga : standa; kæmenære : flere; mera : redho; swa : tro.*

Översättning: Jesus Kristus, som allt förmår, göre Äsas själ säll! I den förkunnelsen dog hon (i). In i stenen har liket att gå.